

بسمه تعالی

وزارت آموزش و پرورش

اداره کل آموزش و پرورش استان زنجان

معاونت آموزش متوسطه

اداره تکنولوژی و گروه‌های آموزشی متوسطه

جمهوری اسلامی ایران

وزارت آموزش و پرورش

معاونت آموزش متوسطه

دفتر آموزش متوسطه نظری

دبیرخانه کشوری ارتقای مهارت‌های حرفه‌ای معلمان با رویکرد درس‌پژوهی

راهنمای عملی

«درس‌پژوهی ۱، فرآیند بهسازی مهارت تدریس»^۲

مقدمه

فرآیند تدریس - یادگیری فرآیندی فراگیر است که دو گروه در آن دخالت دارند و این دو گروه عبارتند از دانش‌آموزان، و عوامل صف (دبیران) و ستاد (عوامل اجرایی از وزارتخانه، مؤلفان، برنامه‌ریزان تا مدیران، معاونان و ...). به عبارت دیگر، فرآیند تدریس - یادگیری مختص دانش‌آموزان نیست بلکه سایر عوامل و عناصر آموزش نیز باید در این فرآیند مورد بررسی قرار گیرند. لذا هر نوع تغییر یا برنامه، زمانی کامل خواهد بود که هر دو گروه را در برگیرد. رویکرد درس‌پژوهی یکی از حوزه‌های قابل تأکید جدید در روش تدریس می‌باشد. درس‌پژوهی ابزاری است که دبیران درباره روش‌های بهتر آموزش و یادگیری گفتگو می‌کنند و یاد می‌گیرند که با چه روش‌ها و شیوه‌هایی آموزش و یادگیری بهتر، بیشتر و سریع‌تر صورت می‌گیرد. ناگفته پیداست که بدون مشارکت و همراهی سایر بخش‌ها و عناصر آموزش، چنین رویکردی منجر به موفقیت نخواهد بود. درس‌پژوهی به معنای پژوهش مشارکتی معلمان در کلاس درس است. این رویه، یکی از راهکارهای ارائه شده برای کاهش فاصله بین تحقیق (نظریه) و تدریس (عمل) است (رفیع پور، ۱۳۹۱). درس‌پژوهی راه حلی برای بهبود آموزش است. منطق درس‌پژوهی ساده است و می‌گوید: اگر می‌خواهید آموزش را بهبود بخشید، اثربخش‌ترین جا برای چنین کاری کلاس درس است. اگر شما این کار را با کلاس درس شروع کنید، مسأله چگونگی کاربرد نتایج تحقیق در کلاس درس ناپدید می‌شود و به این ترتیب شکاف بین نظریه و عمل از میان می‌رود. در این روش، معلمان با مشارکت یکدیگر، موضوعی (مسأله‌ای) خاص از برنامه درسی را برمی‌گزینند و آن را به عنوان واحدکار، طراحی، اجرا و ارزشیابی می‌کنند و از محصول آن در تدریس بهره‌مند می‌شوند.

درس‌پژوهی تلاش در جهت دستیابی به بهترین الگوی تحقق هدف می‌باشد. درس‌پژوهی بیشتر بر مسائل آموزشی مرتبط با اجرای برنامه‌های درسی و جنبه‌های جزئی و کاربردی مرتبط با تدریس و یادگیری تمرکز دارد. از آنجا که معلمان مجریان اصلی برنامه‌های درسی و هدایت‌گر فرآیند یادگیری‌اند، برای کسب موفقیت در ایفای نقش خویش به توسعه دانش و مهارت‌های حرفه‌ای نیاز دارند (بهرامی و مرسلی، ۱۳۹۱).

درس‌پژوهی الگوی پرورش حرفه‌ای معلمان در مدرسه است و در عمل به گسترش فرهنگ یادگیری در مدرسه یاری می‌رساند، و محیطی را فراهم می‌سازد تا معلمان از یکدیگر بیاموزند، دانش حرفه‌ای خود را ارتقا دهند، به بازبینی و بازاندیشی در رفتار آموزشی و تربیتی خود بپردازند و بیش از پیش به نیازها و نحوه تعامل با دانش‌آموزان توجه کنند (ماتوب، کراوفورد، پری و لوئیس، سرکار آرانی، ۲۰۰۶).

درس پژوهی الگوی عملی بازبینی مداوم الگوهای ذهنی و بازنندیشی مشارکتی عمل کارگزاران آموزشی و الگویی مؤثر برای بهبود مستمر آموزش در مدرسه است (سرکارآرانی، ۱۳۹۴).

درس پژوهی را می‌توان رویکردی از آموزش ضمن خدمت معلمان در مدرسه در نظر گرفت که به وسیله‌ی تعامل در چهار حوزه (معلمان با خودشان، معلمان با معلمان، معلمان با دانش آموزان و معلمان با والدین) به بهبود فرآیند تدریس- یادگیری کمک می‌کند (سرکارآرانی و ماتوبا، ۲۰۰۲، به نقل از خاکباز و موسی پور، ۱۳۸۷). نمودار این تعامل را در زیر مشاهده می‌کنید.

فرآیند اجرایی درس پژوهی

به منظور اجرای درس پژوهی، باید یک فرآیند و برنامه مدونی در نظر گرفته شود و مطابق با آن گام‌ها و مراحل اجرایی شکل عملیاتی به خود گیرد. در زمینه عناوین و تعداد مراحل در منابع و پژوهش‌های متعدد، الگوی واحدی وجود ندارد. البته همین مسأله یکی از نقاط قوت آن بوده و مجریان و درس پژوهان را مخیر می‌سازد از الگوی منطبق با شرایط موجود خود بهره ببرند. اما نکته قابل تأمل این است که همه آن‌ها هدف واحدی دارند و آن هم بهبود فرآیند تدریس و متعاقب آن ارتقای سطح یادگیری دانش آموزان می‌باشد. ماهیت درس پژوهی این است که در زمینه فرآیند تدریس- یادگیری، یک مسأله و سؤال برای دبیر پیش می‌آید و با همکاری و هم‌فکری سایر دبیران هم‌رشته و هم‌پایه، طرحی برای آن تدوین، اجرا و بازنگری می‌شود. این فرآیند تا حصول نتیجه برای یافتن بهترین روش تدریس تداوم می‌یابد. در ادامه یک فرآیند درس پژوهی ۶ مرحله‌ای را شرح می‌دهیم و دبیران می‌توانند برحسب شرایط از مراحل کمتر یا بیشتر استفاده نمایند که در حداقل شرایط شامل طراحی، اجرا و بازنگری فرآیند تدریس - یادگیری می‌باشد.

۱- تبیین مسأله و تعیین اهداف

۱-۱: بیان مسأله

برجسته‌ترین مبنای علمی درس پژوهی مانند هر روش پژوهشی دیگر، رویکرد حل مسأله در آن است. مسأله‌شناسی مهم‌ترین وظیفه گروه درسی است. مسائل با تأکید بر فاصله‌های میان اهداف آرمانی (زمینه پژوهشی) و اهداف درسی و موقعیت کنونی آموزش از یک سو و یادگیری دانش آموزان از سوی دیگر شناسایی می‌شوند. مهم‌ترین پیش‌نیاز برای تشخیص درست مسائل، داشتن اطلاعات کافی از موقعیت کنونی یادگیری دانش آموزان در سطوح مختلف است.

اساساً درس پژوهی یک فرآیند حل مسئله است. هدف درس پژوهی، تبیین مسائل تدریس و یادگیری و یافتن راه‌حل آن است. بنابراین، مرحله اول به تبیین مسئله‌ای اختصاص دارد که فعالیت فرد یا گروه را برانگیخته و هدایت خواهد کرد. در همین راستا گروهی تشکیل می‌شود که شامل دبیرانی است که همان درس را تدریس می‌نمایند و تعداد این گروه در شرایط متعارف ۳-۶ نفر می‌باشد (در ادامه توضیحات بیشتری در این زمینه ارائه خواهد شد). مسئله می‌تواند یک سؤال عمومی یا یک سؤال جزئی‌تر باشد. گروه به مسأله شکل می‌دهد و بر آن تمرکز می‌کند، به نحوی که بتواند در یک درس خاص کلاسی مطرح شود. معمولاً دبیران مسئله‌ای را انتخاب می‌کنند که از فعالیت‌های خود بدست آورده‌اند یا برای دانش‌آموزان دشواری‌هایی ایجاد کرده است (استیگلر و هیبرت، ۱۹۹۹ ترجمه سرکارآرانی و مقدم، ۱۳۸۴).

در درس پژوهی به طور معمول ۴ حوزه مرتبط با یکدیگر برای اکتشاف، تعیین مسائل و مطالعه و یادگیری وجود دارد. توجه به این حوزه‌ها چشم‌انداز معلمان را برای شناسایی مسائل توسعه می‌بخشد:

۱- تدریس: چه اقداماتی در تدریس موجب آموزش و یادگیری اثربخش‌تر می‌شود؟ آیا آن چه که تدریس می‌کنیم توسط دانش‌آموزان یادگرفته می‌شود؟ نحوه گروه‌بندی دانش‌آموزان، روش‌های توسعه تفکر و حل مسأله، نحوه سازماندهی و ارائه محتوا، نحوه استفاده از فناوری آموزشی و ارزشیابی آموزشی از جمله مباحث و ارکان تدریس هستند که در درس پژوهی مورد توجه قرار می‌گیرند.

۲- اهداف: تناسب اهداف با محتوا چقدر است؟ آیا اهداف با ویژگی‌های دانش‌آموزان تناسب دارند؟ کدام اهداف کمتر محقق گردیده‌اند؟ تعامل گروه با تدریس، محتوا و اهداف، ارتباط گروه با مقصد نهایی آموزش و پرورش را تقویت می‌کند.

۳- محتوا: در این حوزه گروه، موضوعات و مباحث کلیدی در محتوا و چگونگی ارتباطات آنها را شناسایی می‌کند. همچنین کاستی‌های احتمالی را شناسایی و برای جبران آن و غنی‌سازی محتوا برنامه‌ریزی می‌نماید.

۴- دانش‌آموزان: کانون توجه درس پژوهی یادگیری دانش‌آموزان است، بنابراین گروه بیشترین تلاش خود را معطوف به ارزشیابی نتایج اقدامات خود در مورد یادگیری دانش‌آموزان می‌کند.

مهم‌ترین سؤالات پژوهشی با کالبد شکافی فرآیندهای عمل آموزش و یادگیری و عوامل مؤثر بر آنها و ارزیابی هدف‌های آموزشی تعیین شده، کارکردهای هر یک از عناصر برنامه درسی، نتایج به دست آمده از کلاس‌های درس پیشین و دشواری‌ها و چالش‌های پیش روی دبیران تعیین می‌شوند. مسأله موضوعی است که ذهن معلمان را به خود مشغول ساخته و آنها را برمی‌انگیزاند تا برای حل آن با هم، همیاری و مشارکت نمایند و به تولید راهکارها و ایده‌های نو در فرآیند آموزش و یادگیری بپردازند. مسأله از محیط واقعی درس استخراج می‌شود و معلمان در پی شناسایی و حل مسائل و مشکلات واقعی تدریس و آموزش خود و دانش‌آموزان هستند. مسأله معلمان ابتدا به صورت اهداف (البته انواع آن) بیان می‌شوند. در مرحله بعد، مسأله و هدف در قالب سؤالات اساسی بیان می‌شود. در درس پژوهی سؤالاتی از این قبیل مطرح می‌شوند: دانش‌آموزان در درک کدام دروس مشکل دارند؟ دانش‌آموزان در درک و یادگیری چه موضوعاتی دارای مشکل هستند؟ چالش‌های مشترک تحقیق برای یادگیری دانش‌آموزان چیست؟ در تدریس، چه موضوعی معلم را دچار چالش می‌کند؟ چه فرصت‌های یادگیری در مدرسه برای حل مشکلات آموزشی وجود دارد؟ روش‌های تدریس محتواهای خاص کدامند؟

۱-۲: تعیین اهداف

کار درس پژوهی وقتی شروع می‌شود که معلمان با هم تلاش می‌کنند تا اهداف یادگیری دانش‌آموزان را به طور واضح تبیین کنند. اهداف غالباً از ارزیابی آموخته‌های دانش‌آموزان و دریافت بیشترین فراوانی نارسایی‌های یادگیری، تعریف ویژگی‌هایی که معلمان می‌خواهند در دانش‌آموزان خود رشد دهند و یا موضوعات مشکل‌آفرینی که معلمان در کلاس‌های درس خود مشاهده کرده‌اند نشأت می‌گیرد. با شناسایی و تبیین اهداف آموزشی در سطوح مختلف، محور کار گروه در مراحل بعدی یعنی طراحی درس، تدریس و مشاهده هم مشخص خواهد شد.

گروه درس پژوهی متناسب با مسأله خود به تبیین هدف و سؤال پژوهشی می‌پردازد تا در پایان بتواند خود را ارزیابی کند. هدف و سؤالات می‌توانند نسبتاً دقیق باشند یا در قالب کلی‌تر، موضوعات را پوشش دهند. زمانی که گروه برای حل مسئله‌ی خود، آزمون راه‌حل مشخصی را در نظر داشته باشد، هدف و سؤالات نسبتاً دقیق‌تر و بر اساس آن بیان می‌شوند و هر گاه گروه درصدد شناسایی و آزمون راه‌حل‌های ممکن برآید اهداف و سؤالات در قالبی کلی‌تر ارائه می‌شوند که البته این کلی بودن نیز قابلیت جزیی شدن را دارا می‌باشد (ساک، ۱۳۹۲).

هدف‌نویسی و یا طراحی اهداف در درس پژوهی بدون توجه به رویکردهای موجود در درس پژوهی امکان‌پذیر نمی‌باشد. این رویکردها جهت‌گیری معلمان را در هدف‌نویسی تعیین می‌نماید. از مهم‌ترین رویکردهای موجود در درس پژوهی می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

۱ - تأکید بر خلاقیت، نوآوری و تحول. ۲ - تأکید بر ارائه تدریس‌های فراگیر محور، سؤال محور و فرآیند محور. ۳ - تأکید بر بهره‌گیری از روش‌های نوین و فعال تدریس در تمام مراحل تدریس (طراحی، اجرا و ارزشیابی). ۴ - تأکید بر بکارگیری نظریه‌های جدید یادگیری (فراشناخت، سازنده‌گرایی و...) در فرآیند تدریس. ۵ - تأکید بر صحت علمی، تخصصی و بروز بودن اطلاعات ارائه شده در تدریس. ۶ - قابلیت تعمیم روش‌های تدریس منتخب در محیط‌های واقعی آموزش. ۷ - استفاده بهینه از فناوری اطلاعات و ارتباطات در تدریس. ۸ - تأکید بر کاربست درس پژوهی در کلیه مراحل تدریس. ۹ - ایجاد بسترها و سازو کارهای لازم برای کاربست نظریه‌های سینرژیکی و هم‌افزایی. ۱۰ - عملیاتی نمودن مفاد اسناد بالا دستی.

درس پژوهی همانند سایر پژوهش‌ها می‌تواند دارای اهداف گوناگونی باشد، ولی آنچه درس پژوهی را از سایر پژوهش‌ها متمایز می‌سازد همان نوع هدف‌نویسی آن می‌باشد. از آنجا که درس پژوهی در راستای ارتقای مهارت‌های حرفه‌ای معلمان حرکت می‌کند، لذا هر هدفی که در این راستا قرار نگیرد نمی‌تواند درس پژوهی بشمار آید. مثلاً در این ارتباط می‌توان گفت شناسایی الگوها و روش‌های بهتر تدریس از مهم‌ترین اهداف درس پژوهی هستند. البته این اهداف می‌تواند در قالب اهداف خردتری نیز بیان شود.

۱-۳: تشکیل گروه

درس پژوهی فرآیندی مشارکتی و گروهی است و اجرای آن نیز مبتنی بر مسئولیت گروهی است. مجری درس پژوهی براساس نیازها و فرآیند درس پژوهی، افرادی را انتخاب و برای هر کدام نقش و به تبع آن وظایفی را تعریف می‌نماید. انتخاب افراد و وظایف آن‌ها در راستای اجرای موفق درس پژوهی می‌باشد.

در تعیین نقش‌ها و مسئولیت‌ها توجه به این موارد لازم می‌باشد: الف) دبیران هم‌رشته و هم‌پایه: دبیرانی که یک کتاب درسی در یک پایه تحصیلی تدریس می‌کنند (مانند دبیران فیزیک ۱ در یک دبیرستان)، نقش اصلی را در تمام مراحل

درس پژوهی اعم از تبیین اهداف، طراحی درس، تدریس، مشاهده و ارزیابی برعهده دارند. (ب) مسئول هماهنگی گروه درس پژوهی: مسئولیت اصلی هماهنگ کننده گروه، راهنمایی و نظارت بر فرآیند درس پژوهی می‌باشد که این فرد می‌تواند عضوی از گروه یا خارج از گروه و یا یک دبیر با تجربه یا یک متخصص باشد. هماهنگ کننده بیشتر نقش ناظر و راهنما دارد و این معلمان هستند که مالک و عامل فرآیند درس پژوهی می‌باشند. (ج) صاحب نظران: گروه درس پژوهی با توجه به نوع نیاز خود، اغلب از افراد متخصص دعوت به عمل می‌آورد. این افراد می‌توانند دبیران تخصصی یک درس خاص، کارشناسان و سرگروه‌های درسی منطقه، اساتید دانشگاه، کارشناسان و مشاوران خارج از دبیرستان باشند که در زمینه یک موضوع درسی خاص یا روش‌ها و فنون تدریس مهارت دارند. نقش دیگر این افراد متخصص و با تجربه این است که کار تک تک اعضای گروه درس پژوهی را با یک دیگر مرتبط می‌سازند. (د) نقش‌های اجرایی: این نقش‌ها می‌تواند توسط اعضای گروه و به صورت چرخشی در جلسات مختلف بر عهده گرفته شود: ۱. یادداشت بردار یا منشی: یادداشت‌هایی را از جلسه برمی‌دارد و آن‌ها را کپی و در ابتدای جلسه بعدی برای مرور مجدد درمیان گروه توزیع می‌کند. ۲. نگارنده: تصمیمات مهم گروه را روی تابلو با ماژیک یادداشت می‌کند تا همه بتوانند ببینند (به خصوص در زمان بارش فکری گروه درباره اهداف و هنگام طراحی درس مفید است). ۳. تایپیست: طرح درس و یا هر سند دیگر را در صورت نیاز تایپ می‌کند. ۴. رابط: در جهت کار گروه با عوامل بیرونی ارتباط برقرار می‌کند. تاریخ، زمان و مکان جلسات را اطلاع رسانی کرده و اتاق جلسات و پذیرایی را آماده می‌کند.

۴-۱: برنامه‌ریزی خدمات و منابع حمایتی

بعد از تعیین مسئله، اهداف و تشکیل گروه لازم است نیازهای اجرایی و نحوه تأمین آن‌ها نیز مشخص گردد. نیازهای مذکور شامل نیازهای آموزشی، مالی، فیزیکی، کلاسی یا موقعیتی است که تا حد امکان نوع، مقدار و نحوه تأمین و بالاخره مجریان و مسئولین آن‌ها پیش‌بینی و مشخص می‌شود.

۵-۱: تدوین جدول زمانی اجرای درس پژوهی

درس پژوهی روندی فرآیند محور است و مراحل آن باید بصورت گام به گام اجرا شود. در اجرای درس پژوهی عناصر مختلفی مانند زمان، مکان، نیروی انسانی و مدیریت باید در نهایت هماهنگی با همدیگر قرار گیرند. چنین هماهنگی و نظمی نیازمند برنامه زمانی دقیقی است که همه افراد و حوزه‌های اجرایی فعالیت خود و زمان اجرای آن را از قبل بدانند.

ردیف	نوع فعالیت	مجری	همکاران اجرایی	زمان اجرا	مکان اجرا	تمهید مقدمات	هزینه اجرا	نحوه تأمین هزینه	امکانات اجرایی	رسانه‌های آموزشی
۱										
۲										
۳										

۶-۱: اطلاع رسانی اجرای درس پژوهی

از آنجا که درس پژوهی فرآیندی مشارکتی است و همکاری افراد در شکل‌گیری آن تأثیرگذار می‌باشد، باید کلیات آن به نحوی اطلاع رسانی شود تا همه افرادی که در حیطه مکانی و زمانی اجرای درس پژوهی هستند، از آن اطلاع یابند. به کمک چنین اطلاع رسانی هم افراد درگیر در درس پژوهی و فعالیت آن‌ها به دیگران معرفی می‌شود و هم زمینه همکاری افرادی فراهم می‌شود که می‌خواهند با گروه اجرایی همکاری کنند ولی از آن اطلاع نداشته‌اند. اطلاع رسانی مذکور می‌تواند به شیوه‌های گوناگونی از قبیل درج در تابلو اعلانات مدرسه، طرح در جلسه دبیران، اطلاع رسانی در انجمن اولیاء و مربیان،

چاپ و تکثیر بروشور، پوستر، ارسال پیامک، استفاده از فضای مجازی مثل وبسایت، وبلاگ، شبکه‌های اجتماعی، تلفن، بخشنامه الکترونیکی و ... انجام پذیرد.

۷-۱: تعیین ابزارهای اجرایی درس پژوهی

درس پژوهی رویکردی ابزار محور است. در واقع درس پژوهی ترکیب نرم‌افزار و سخت‌افزار در فرآیند تدریس می‌باشد. چنین رویه‌ای بطور ذاتی مبتنی بر ابزارهایی است که بدون آن‌ها درس پژوهی قابل اجرا نمی‌باشد. این ابزارها شامل دوربین فیلم‌برداری، تجهیزات و رسانه‌های آموزشی، برنامه‌ها، نرم‌افزارها، سخت‌افزارها و ... می‌باشد که باید از قبل فراهم شود.

۲- طراحی درس

طراحی و تدوین طرح درس اولیه یکی از برنامه‌ها و مراحل اصلی در اجرای درس پژوهی می‌باشد. وقتی هدف مشخص شد، گروه درس پژوهی با تلاش جمعی، درسی را برای یک جلسه کلاس طراحی می‌کند. طرح درس نه تنها یک راهنما برای تدریس درس است بلکه به عنوان وسیله ارتباطی اعضای گروه درس پژوهی عمل می‌کند تا اهداف و ایده‌های مورد آزمایش را به طور واضح برای همه مشخص نماید. هنگامی که یک هدف یادگیری انتخاب شد، دبیران برای «برنامه‌ریزی» و «طراحی درس» تشکیل جلسه می‌دهند. برای در نظر گرفتن مؤلفه‌های لازم در اجرای درس پژوهی مانند معلمان، زمان، حمایت مدیران و ... گروه درس پژوهی لازم است یک برنامه عمل طراحی کنند. طرح درس مناسب برای اجرای تدریس به بهترین و امکان پذیرترین شکل آماده می‌شود. تعیین اعضای گروه، وظایف و نقش هر عضو مانند مجری تدریس، فیلم‌بردار، منشی جلسات، ناظران، امکانات مورد نیاز تدریس، زمان بندی انجام تدریس و جلسات هم اندیشی، انتخاب کلاسی که قرار است در آن تدریس شود در ضمن تدوین طرح درس در این مرحله انجام می‌شود یا مورد تجدید نظر قرار می‌گیرد.

یکی از مراحل اساسی در درس پژوهی طراحی تدریس در قالب سناریو آموزشی است. در سناریو آموزشی نکات اصلی و مفید فرآیند اجرایی تدریس نوشته می‌شود. در ایده‌آل ترین حالت بهتر است طراحی آموزشی صورت گیرد. لوئیس (۲۰۰۲) براین باور است که گروه درس پژوهی در مرحله برنامه‌ریزی درس باید سؤالات زیر را مطرح و به آن‌ها پاسخ دهد:

- در حال حاضر دانش‌آموزان درباره موضوع چه می‌دانند؟

- انتظار دارید که دانش‌آموزان در پایان درس چه چیزهایی را بدانند؟

- ترتیب و توالی بهترین تجارب و تمرین‌ها باید به چه صورتی باشد تا دانش‌آموزان از مرحله یک به مرحله دو برسند؟

- انتظار دارید چه نوع سؤالات، اندیشه‌ها و کج فهمی‌هایی در طول درس از طرف دانش‌آموزان آشکار شود؟

- معلم چه سؤالات کلیدی را باید از دانش‌آموزان بپرسد؟

- در جواب سؤالات چه پاسخ‌هایی را از طرف دانش‌آموزان انتظار دارید؟

- با چه روشی‌هایی درس را ارائه و به پایان می‌برید؟

بعد از ارائه چارچوب طراحی آموزشی برای طرح درس اولیه، لازم است جلساتی برای طراحی درس برگزار شود. طرح درس معمولاً به شکل‌های مختلفی طراحی می‌شود ولی عناصر اصلی آن در همه شکل‌ها، تقریباً مشابه می‌باشد. اصلی‌ترین و مهم‌ترین مواردی که لازم است گروه درس پژوهی در طرح درس مد نظر قرار دهد و در طراحی و سازماندهی طرح درس درس پژوهی رعایت کنند عبارتند از:

۱- مشخص کردن عنوان موضوع یا مسأله بر اساس درس خاصی از کتاب‌های درسی

۲- تعیین اهداف درس براساس موضوع و عنوان انتخاب شده

۳- انتخاب کردن تجارب و فعالیت‌های تدریس - یادگیری، الگوها، راهبردها و روش‌های متناسب با اهداف مشخص شده

۴- آماده سازی و ایجاد انگیزه (پیش سازمان دهنده‌ها)، ارزشیابی آغازین

۵- تعیین مفاهیم و مهارت‌های پیش‌نیاز به عبارت دیگر رفتارهای ورودی مورد نیاز

۶- فهرست کردن منابع و رسانه‌های آموزشی مورد استفاده در انجام فعالیت‌های کلاسی

۷- مشخص کردن روش‌های اداره و کنترل محیط کلاس درس

۸- تعیین روش‌های ارزشیابی جهت برآورد میزان تحقق اهداف آموزشی درس

۹ - مشخص کردن ابزار و شیوه‌های ارزشیابی و سنجش یادگیری دانش‌آموزان

۱۰- تمرکز برچارچوب سؤالات پژوهشی گروه درس‌پژوهی در روش تدریس

۱۱- پیش بینی واکنش‌ها و شیوه تفکر دانش‌آموزان در فرآیند تدریس

۱۲- تهیه و تدوین یک چهارچوب اجرایی مناسب برای طرح درس

۱۳- ارائه درس جدید در کلاس

۱۴- جمع‌بندی و خلاصه کردن، ارزشیابی پایانی، تعیین تکلیف، ارائه منابع و پایان دادن به درس (ساک، ۱۳۹۲ با تغییر).

لازم به ذکر است نمونه‌هایی از طرح درس برای دروس متعدد به صورت جامع با همکاری دبیرخانه‌های راهبری دروس تدوین

شده و در سایت دبیرخانه کشوری ارتقای مهارت‌های حرفه‌ای معلمان جهت استفاده دبیران و دانشجویان قرار گرفته است.^۲

۳ - اجرا: تدریس و مشاهده

۳-۱: آماده سازی و تمهید مقدمات اجرای تدریس

براساس جدول زمانی لازم است بعد از مشخص شدن برنامه‌های اجرایی باید مکان و زمان تدریس تعیین گردد و در مکان مذکور نیز لازم است که کلاس درس از نظر موقعیت، وضعیت کلاسی، نیروی انسانی (دانش‌آموزی و اجرایی) و رسانه‌های آموزشی مورد نیاز، بررسی شده و براساس چک لیست نیازهای اجرایی، مقدمات تدریس فراهم گردد.

۳-۲: تدریس درس انتخاب شده

برای تدریس، برنامه طراحی شده‌ای وجود دارد. دبیران گروه هر کدام نقشی را برعهده می‌گیرند و زمینه‌های لازم برای اجرای موفق درس در شرایط واقعی مورد بررسی قرار می‌گیرد. هنگام شروع درس، معلمان در قسمت عقب کلاس می‌ایستند یا می‌نشینند. ولی زمانی که از دانش‌آموزان خواسته می‌شود سر جای خود تمرین کنند، معلمان ناظر، قدم می‌زنند، کار دانش‌آموزان را مشاهده می‌کنند و همچنان که درس ادامه می‌یابد از فعالیت دانش‌آموزان یادداشت برمی‌دارند. گاهی به‌منظور تجزیه و تحلیل درس و بحث درباره آن، فیلم‌برداری می‌شود و پس از تدریس معلمان، طی یک جلسه به نقد کار مشترک خود می‌پردازند. در این جلسه، معمولاً به معلمی که درس را آموزش داده است، اجازه داده می‌شود اول از همه صحبت کند و نظر خود را درباره چگونگی اجرای درس و مسائل عمده آن، اظهار نماید. سپس معلمان دیگر گروه، معمولاً از دیدگاه انتقادی درباره قسمت‌هایی از درس که به‌نظر آن‌ها مشکل داشته است، صحبت می‌کنند. «تمرکز بر تدریس است» نه معلمی که آموزش می‌دهد. زیرا تدریس، محصولی گروهی است و همه اعضای گروه در مورد نتیجه برنامه خود، احساس

مسئولیت می‌کنند. در واقع آن‌ها از خود انتقاد می‌کنند. چنین کاری نه یک ارزیابی شخصی بلکه فعالیتی است که به بهبود فردی منجر می‌شود و از همین رو حائز اهمیت است. معلمان گروه درس پژوهی با توجه به مشاهدات و بازخوردها در درس تجدیدنظر خواهند کرد. آنها ممکن است مواد آموزشی، فعالیت‌ها، سؤال‌ها و مسائل مطرح شده یا همه این موارد را تغییر دهند. تأکید آنها اغلب بر تغییر مواردی است که در جریان تدریس، شواهد دقیقی مبنی بر ضرورت این تغییر وجود دارد. هنگام بحث درباره درس نه تنها یادگیری و فهم دانش‌آموزان، بلکه آن دسته از مسائل عمومی که به وسیله فرضیه‌های اصلی درس پژوهی بیان شده‌اند، مورد توجه قرار می‌گیرد و بالاخره درباره این که چه چیزی از درس و اجرای آن آموخته شده است، صحبت به میان می‌آید.

۳-۳: مشاهده تدریس

با توجه به اهمیت مشاهده، فرآیندی سه مرحله‌ای برای آن طراحی شده است. قبل از برگزاری کلاس موارد و اصول مشاهده ثبت و ضبط می‌شود. موارد و عناوین مورد انتظار بهتر است در چک لیستی طراحی شوند تا مشاهده‌گر به راحتی آنها را ارزیابی نماید. البته لازم است فضا و جایی نیز برای موارد مشاهده ناخواسته و غیر منتظره در نظر گرفته شود که مشاهده‌گر امکان دارد با آن‌ها روبرو شود. در مرحله دوم مشاهده‌گر چک لیست را در کلاس درس اجرا می‌نماید و موارد خواسته شده را ثبت می‌کند. بعد از اجرای کلاس نیز لازم مجدداً چک لیست بررسی و ارزیابی گردد. موارد گوناگونی برای گردآوری اطلاعات و مشاهده تدریس وجود دارد، برخی از این موارد عبارتند از:

- یادداشت‌برداری کردن در طول کل تدریس درس
 - یادداشت‌برداری از پاسخ‌های فرد دانش‌آموزان با نوشتن نام یا محل نشستن آن‌ها
 - ثبت تعاملات بین معلم با دانش‌آموزان و دانش‌آموزان با همدیگر
 - ثبت اینکه دانش‌آموزان چگونه کارشان را آغاز می‌کنند و وظایفشان را انجام می‌دهند.
 - مستند کردن درک نادرست رایجی که دانش‌آموزان دارند و اینکه چگونه و چه وقت درکشان تغییر می‌کند.
 - نشان دادن اینکه چگونه فرد دانش‌آموزان تفکر و دانششان را از طریق فعالیت‌ها و بحث‌ها می‌سازند.
 - ثبت اینکه راه‌حل‌های متنوعی توسط تک تک دانش‌آموزان استفاده می‌شود تا مشکلات را حل کنند.
 - ثبت دقیق فعالیت‌ها و فرآیند تدریس و تشریح روش‌ها و الگوهای تدریس استفاده شده
 - ثبت نقش رسانه‌ها در آموزش و نحوه کاربرد آن‌ها
 - ثبت فرآیندهای پایانی تدریس و سایر موارد مشاهده شده در صورت ضرورت
- مشاهده‌گران در جریان تدریس و اجرای درس پژوهی وظایف گوناگونی برعهده دارند، که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:
- الف- جو طبیعی کلاس درس را رعایت کنند.
 - ۱- گفتگوهای جانبی را در جریان درس به حداقل برسانند.
 - ۲- در جریان تمام درس در کلاس باقی بمانند تا چگونگی شروع، ادامه و پایان درس را به طور کامل دریابند.
 - ۳- جلوی دید دانش‌آموزان نسبت به برد یا پرده و جلوی دوربین فیلم‌برداری را نگیرند.
 - ۴- وقتی دانش‌آموزان مشغول کار انفرادی یا گروهی هستند، می‌توانند آزادانه در کلاس گردش کنند، اما در جریان بحث کل کلاس به کنار یا انتهای کلاس بروند.

۵- تعامل با دانش آموزان را به حداقل برسانند، از تدریس یا کمک رسانی به آن‌ها خودداری کنند.

ب - در نقش یک پژوهش‌گر ظاهر شوند.

۱- هدف درس را به خاطر بسپارند.

۲- از طرح درس، نقشه چیدمان و کار برگ‌ها برای ثبت داده‌ها استفاده کنند.

۳ - همکاری دانش‌آموزان را مد نظر قرار داده و ثبت نمایند.

۴- از واکنش‌ها و پاسخ‌های دانش‌آموزان به صورت انفرادی و با ذکر نام یادداشت‌برداری کنند.

۵- نحوه شکل‌گیری و ساخت دانش را در دانش‌آموزان بطور خلاصه شرح دهند.

۶ - راه‌حل‌های مختلفی که دانش‌آموزان برای حل مسائل بکار می‌برند (حتی راه‌حل‌های نادرست) را مستندسازی کنند.

۷ - میزان و نحوه تعامل معلم با دانش‌آموز را مورد بررسی قرار دهند(مثلاً آیا معلم به همه دانش‌آموزان سرکشی می‌کند).

۸ - گفتار و فعالیت دانش‌آموزان را مستندسازی کنند.

پ - هنگام مشاهده کردن این سؤالات را مد نظر قرار دهند:

۱- آیا هدف واضح بود؟ آیا فعالیت‌ها به طور مؤثر موجب دستیابی به هدف شد؟

۲- آیا ادامه درس انسجام و پیوستگی منطقی را داشت و به یادگیری مفهوم توسط دانش‌آموزان کمک می‌کرد؟

۳ - آیا سؤالات، مواد و رسانه‌های آموزشی برای دستیابی به هدف درس مفید بود؟

۴- آیا بحث‌های کلاسی به ارتقای فهم دانش‌آموزان کمک کرد؟

۵ - آیا محتوی درس متناسب با فهم و درک دانش‌آموزان بود؟

۶- آیا دانش‌آموزان از دانش قبلی خود برای فهم محتوی درس استفاده کردند؟

۷- آیا سؤالات معلم، تفکر دانش‌آموزان را درگیر و تسهیل می‌کرد؟

۸ - آیا به نظرات دانش‌آموزان بها داده می‌شد و نظرات آنان در درس شرکت داده شده است؟

۹- آیا جمع‌بندی درس در راستای هدف درس بود؟

۱۰- معلم چگونه می‌توانست آموخته‌های دانش‌آموزان را تقویت کند؟

و ...

در این مرحله که یکی از معلمان طرح درس تهیه شده با مشارکت همکاران را در کلاس درس اجرا می‌کند، سایر معلمان به عنوان مشاهده‌گرانی فعال در کلاس درس حضور می‌یابند. آنان هر آنچه در کلاس درس در جریان است به دقت مشاهده می‌کنند و با روش‌های گوناگون به جمع‌آوری داده‌های لازم پژوهشی می‌پردازند. یک نفر از اعضای تیم، درس را به دانش‌آموزانش تدریس می‌کند. البته گاهی اوقات افرادی از بیرون تیم درس پژوهی هم به آن‌ها ملحق شده و در این کار مشارکت می‌کنند. مشاهده‌گران درباره آنچه معلم و دانش‌آموزان انجام می‌دهند و می‌گویند یادداشت‌برداری می‌کنند و شواهدی را از جریان تفکر دانش‌آموزان جمع‌آوری می‌کنند. در این مرحله معمولاً هر شرکت کننده نقش ویژه‌ای در کلاس درس دارد. یک معلم به ضبط ویدیویی فعالیت‌های کلاس درس می‌پردازد، معلم دیگر فرآیند آموزش و یادگیری را به طور کلی ارزیابی می‌کند، معلم دیگر روی مشاهده مدیریت کلاس درس متمرکز می‌شود، دیگری ممکن است فقط تعامل بین معلم و دانش‌آموزان خاصی را زیر نظر داشته باشد که به دلایل مسائل آموزشی، ذهنی، تربیتی یا میزان پیشرفت تحصیلی

متمایز شده‌اند و احتمالاً نیاز به توجه، کمک و راهنمایی بیشتری دارند و معلم دیگری تعامل بین دانش‌آموزان در گروه‌های یادگیری کوچک را مشاهده و به جمع‌آوری اطلاعات می‌پردازد.

درس پژوهی یک فرآیند پژوهشی است و فعالیت‌های موجود و تعیین شده در آن نیز باید دارای ویژگی‌های علمی و نظامند باشد. گاهی مصاحبه، پرسشنامه و آزمون پیشرفت تحصیلی و عملکردی، روش‌های گردآوری اطلاعات مبتنی بر مشاهده بشمار می‌آیند. به طور معمول شواهد از سه منبع اصلی گردآوری می‌شود: فعالیت‌های معلم و دانش‌آموزان، روند تغییرات تفکر و یادگیری دانش‌آموزان، دیدگاه‌های دانش‌آموزان و معلمان عضوگروه.

۴- بازاندیشی و بازطراحی

۴-۱: بازاندیشی: تجزیه و تحلیل تدریس اجرا شده

در این مرحله بعد از یک فرصت تنفس، دبیران نشستی را برای بحث درباره درس و مشاهدات‌شان برگزار می‌کنند یا همان روزی که درس تدریس می‌شود، عموماً گروه در مدرسه می‌ماند و تشکیل جلسه می‌دهد. اعضای گروه درس پژوهی و دیگر مشاهده‌کنندگان به این دلیل حضور دارند که شواهد یادگیری دانش‌آموزان را که جمع‌آوری کرده‌اند، با یکدیگر مبادله نمایند: آیا برنامه درسی بخوبی اجرا شد؟ چه آموزه‌هایی از روند تدریس قابل برداشت است؟ چگونه می‌توان برنامه را بهتر اجرا نمود؟ ابتدا معلم مجری طرح، صحبت می‌کند و خلاصه‌ای از تجربه اینک درس چطور پیش رفته و مشکلاتی که تشخیص داده، ارائه می‌کند. او در مورد تدریس خود و چگونگی اجرای درس و مسائل عمده آن صحبت می‌نماید. سپس دیگر معلمان حاضر در تیم درس پژوهی مشاهدات و نظرات خود را مطرح می‌کنند. آن‌ها در مورد تدریس، اظهارنظر یا انتقاد کرده و مشکلات تدریس را بررسی می‌نمایند و با دیدی انتقادی درباره قسمت‌هایی از درس که از نظر آنان مشکل داشته است صحبت می‌کنند. البته اگر مشاهده‌گران دیگری هم وجود داشته باشند، یافته‌ها، نظرات و مشاهدات خود را مطرح خواهند کرد. اغلب یک مشاور بیرونی همراه با گروه درس پژوهی کار می‌کند که او به عنوان آخرین نفر در جلسه گزارش‌گیری صحبت خواهد کرد. منشی گروه تمام نقطه نظرات را یادداشت می‌کند. در ضمن در این مرحله می‌توان از صاحب‌نظران در زمینه آموزشی دعوت به عمل آورد و از نظرات دانش‌آموزان (نظر سنجی) نیز استفاده نمود. برای ارزیابی تخصصی تدریس فرمی توسط دبیرخانه کشوری ارتقای مهارت‌های حرفه‌ای معلمان با همکاری دبیرخانه‌های راهبری دروس تهیه شده که تمام عوامل فرآیند تدریس را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. این فرم‌ها در سایت دبیرخانه‌ها قرار دارد. همچنین برای ارزشیابی تدریس می‌توان از سؤالات زیر استفاده کرد. این سؤالات را می‌توان به عنوان چک لیست ارزشیابی تدریس بکار برد:

- ۱- معلم تا چه اندازه در مهارت جلب توجه دانش‌آموزان موفق بوده است؟ ۲- تا چه اندازه در مهارت تشریح مطلب و نحوه بیان موفق بوده است؟ ۳- تا چه اندازه معلم در راهنمایی و هدایت دانش‌آموزان مهارت داشته است؟ ۴- آیا معلم در مهارت پرسش و انطباق پرسش‌ها با درک و فهم دانش‌آموزان موفق بوده است؟ ۵- معلم تا چه اندازه توانسته مشکلات دانش‌آموزان را در درک و فهم مطالب تشخیص دهد؟ ۶- معلم تا چه اندازه در مهارت کیفیت صدا و آداب سخن گفتن موفق بوده است؟ ۷- آیا معلم در تشویق دانش‌آموزان به پاسخگویی‌های صحیح مهارت داشته است؟ ۸- آیا معلم در به کار بردن علائم غیر کلامی مهارت داشته است؟ ۹- آیا معلم در مهارت تداوم بخشیدن به توجه دانش‌آموزان موفق بوده است؟ ۱۰- آیا معلم توانسته است دانش‌آموزان را در فعالیت‌های کلاسی مشارکت دهد؟ ۱۱- معلم تا چه اندازه در کنترل و اداره کلاس مهارت داشته است؟ ۱۲- معلم تا چه اندازه در به کارگیری صحیح و اصولی مواد و رسانه‌های آموزشی موفق بوده است؟ ۱۳- آیا

معلم برای یادگیری دانش‌آموزان وقت اختصاص می‌دهد؟ ۱۴- آیا معلم در برنامه‌ریزی و ارائه طرح درس مهارت‌های لازم را داشته است؟ ۱۵- ...

در نگاه اول همه اعضای درس پژوهی می‌توانند در فرآیند بازناندیشی، ارزیابی تدریس و گزارش‌گیری از تدریس مشارکت داشته باشند، ولی براساس اولویت برخی از نقش‌ها کلیدی هستند. این نقش‌ها و وظایف آن‌ها در گزارش‌گیری را می‌توان در قالب نمونه‌ای از یک دستور کار معمولی در تحلیل و ارزیابی نتایج اولیه در درس پژوهی به شرح زیر بیان نمود:

۱- مدیر جلسه، گزارش‌گیری را با معرفی تیم و ارائه خلاصه‌ای از چارچوب بحث، شروع می‌کند. گزارش‌گیری را متمرکز نگه می‌دارد و ضمن پرهیز از حاشیه، زمان و نوبت سخن گفتن اعضا را مدیریت می‌کند. حداقل ده دقیقه زمان در پایان برای مفسر نهایی اختصاص می‌دهد و از ارائه نظرات اصلاحی روی نظرات دیگران پرهیز می‌کند.

۲- معلم (مدرس)، نظرات خود را در مورد کلاس درس بیان می‌نماید. معلم به اختیار برداشت‌های خود را از درس مطرح و هر گونه چالشی که با آن‌ها برخورد داشته را تشریح می‌کند.

۳- نگارنده یا منشی درس پژوهی، از گزارش‌گیری یادداشت‌برداری می‌کند. خلاصه مکتوبی از جلسه گزارش‌گیری را برای گزارش نهایی درس پژوهی تهیه می‌نماید. مستندات و گزارشات را در پرونده بایگانی قرار می‌دهد.

۴- اعضای گروه درس پژوهی موظفند اظهار نظرهای مبتنی بر مدارک و شواهد داشته باشند. زیرا طرح درس تحت مالکیت جمعی گروه است و هر شخص یکی دو اظهار نظر تمرکز یافته بر اساس شواهد، بیان می‌نماید.

۵- میهمانان مدعو و مطلعین دیگر براساس مدارک و شواهد اظهار نظر می‌نمایند. این افراد نایستی به حالت تند و تهاجمی راه‌حلهایی را تجویز کنند البته داده‌های این افراد کمک شایانی به گروه درس پژوهی می‌کند.

۶- مصاحبه‌گر می‌تواند بصورت اختیاری، داده‌های مصاحبه با دانش‌آموزان را مطرح نماید.

۷- جمع‌بندی گزارش، توسط مفسر نهایی ارائه می‌شود. نتایج گزارش در حدود ده دقیقه به صورت یک تفسیر نهایی ارائه می‌شود. یافته‌ها و نظرات مربوط به مشاهدات گذشته و تجربیات اخیر و پژوهش فعلی را در اختیار جمع قرار می‌دهد. او همچنین می‌تواند: ۱- هر گونه پرسش یا بینش جدید که قبلاً حین گزارش‌گیری مطرح نشده است را ارائه نماید. ۲-

ایده‌ها و پرسش‌های کلیدی از گزارش‌گیری بعمل آمده را خلاصه کند. ۳- زمینه طرح و برجسته‌سازی موضوعاتی که گروه می‌تواند به تجدید نظر در آنها بپردازد را فراهم نماید. ۴- در پایان از همه اعضاء تشکر و قدردانی نماید.

۲-۴: بازطراحی، طراحی مجدد تدریس

معلمان گروه درس پژوهی در این مرحله با توجه به یادداشت‌های خود، پیشنهادات اعضای گروه، صاحب‌نظران و نظرسنجی از دانش‌آموزان، مشاهدات و بازخوردها و براساس مواردی از قبیل مواد و رسانه‌های آموزشی، فعالیت‌ها، سؤال‌ها و... در طرح درس تجدید نظر می‌کنند. این مرحله می‌تواند با یک سوال اساسی مثل "چگونه می‌توان برنامه‌ها را بهتر اجرا کرد؟" شود. بر این اساس و با توجه به مشاهدات و یادداشت‌های معلمان، واکنش‌های دانش‌آموزان و نظرات معلم مجری، در طرح درس تجدید نظر می‌شود. لذا معلمان گروه درس پژوهی با توجه به مشاهدات در این مرحله ممکن است روش تدریس، فعالیت‌ها، سؤال‌ها، مسائل مطرح شده، مواد و رسانه‌های انتخاب شده یا همه اجزای تدریس را تغییر دهند تا در تدریس بعدی نتایج بهتری عاید شود.

اصلاح طرح درس یکی از اصول ضروری در درس پژوهی می‌باشد. بازطراحی به معلمان کمک می‌کنند تا آنچه را که یاد گرفته اند، برای یادگیری دیگران ارائه نمایند. وقتی معلمان از مشاهدات و بازخورد ناظران برای تحت شعاع قرار دادن و تکرار طرح درس استفاده می‌کنند، در نتیجه از اطلاعات کامل‌تری برای تأثیر بر درس بهره می‌برند. یکی دیگر از ضرورت اصلاح مجدد طرح درس این است که در طول روند بازبینی، گروه فرصتی برای تنظیم درس، منطبق با نیازهای دانش‌آموزان در کلاس بعدی را پیدا می‌کند. زیرا طرح درس اصلاح شده در کلاس متفاوتی و شاید به وسیله معلم دیگری ارائه شود. بنابراین محیط کلاس جدید کاملاً متفاوت است و هیچ طرح درس کاملی وجود ندارد که برای هر موقعیت در کلاس درس مناسب باشد. پس ضروری است که معلمان بر تنظیم و تطبیق درس با موقعیت جدید مهارت داشته باشند. علاوه بر این‌ها اصلاح طرح درس مجدد، یک وسیله برای معلمان جهت آزمون و مقایسه کردن ایده‌های مختلف است (استیپانک و همکاران، ۲۰۰۷ ترجمه ساکی و مدنی، ۱۳۸۹). بنابراین فرآیند بازبینی و بازطراحی مانند خود جریان درس پژوهی یک فرآیند روشمند و منظم است. این فرآیند را می‌توان در گام‌های زیر خلاصه نمود:

گام اول: جمع‌آوری و بازبینی داده‌ها

گام دوم: تحلیل داده‌ها

گام سوم: شناسایی تغییرات مورد نیاز

گام چهارم: اصلاح طرح درس

یکی از دبیران مسئول انجام تغییرات و توزیع برنامه اصلاح شده برای بقیه اعضای گروه است. داشتن یک کپی از برنامه اصلی برای بررسی گزارش ضروری می‌باشد (تغییرات برنامه جدید را با برجسته کردن خانه‌ها و رسم الخط‌های مختلف مشخص کنید). اگر زمان کافی برای تبادل تفسیرها به صورت حضوری نیست، این کار به صورت الکترونیکی انجام شود.

۵- اجرای مجدد تدریس

گروه درس پژوهی بعد از اصلاحات انجام گرفته همانند تدریس اول، می‌تواند مراحل زیر را اجرا نماید. از آنجا که شرایط و موارد مورد انتظار در مراحل قبلی بیان شده است در این جا فقط بصورت خلاصه بیان می‌شود:

جلسه قبل از مشاهده: اگر میهمانان دعوت شده، ناظر مجدد درس هستند، گروه درس پژوهی، یک جلسه قبل از مشاهده برگزار می‌کند. گروه، مفاهیم واقعی مطرح شده در درس و آنچه را که از معلم و دانش‌آموزان انتظار دارد، شرح می‌دهد. موقع معرفی درس اصلاح شده، آن‌ها شواهد جمع‌آوری شده در طول اولین تدریس را خلاصه می‌کنند و تغییرات صورت گرفته برای بررسی شواهد را توضیح می‌دهند.

تدریس درس اصلاح شده: درس دوباره به گروه متفاوتی از دانش‌آموزان تدریس می‌شود. تدریس دوم را ممکن است همان معلم قبلی انجام دهد و یا اینکه معلم دیگری این کار را برعهده بگیرد. معمولاً در صورت امکان همه معلمان هم‌رشته و هم‌پایه برای مشاهده درس اصلاح شده دعوت می‌شوند.

ارزیابی تدریس: جلسه گزارش‌دهی درس اصلاح شده همان شکل اولیه را دنبال می‌کند. بعد از تدریس مجدد و گزارش درس اصلاح شده، گروه تصمیم می‌گیرد درس پژوهی را کامل کند. یک روش، مرور بیشتر طرح درس است. یک روش دیگر احاطه بر شواهد و تدریس مجدد و مرور گزارش درس پژوهی است.

درس پژوهی بعد از دو بار تدریس تمام می‌شود حتی اگر کامل نباشد و از حرکت رو به جلو و پیشروی گروه جلوگیری نمی‌کند، در عوض معلمان می‌توانند بر آنچه که فراگرفته‌اند، و سؤالات و ایده‌های جدید برای اطلاع از درس پژوهی بعدی و چرخه‌های درس پژوهی آینده، تمرکز و بازتاب داشته باشند.

۶- گزارش و انتقال تجارب

۶-۱: گزارش کتبی درس پژوهی

فرآیند درس پژوهی هرچند که بر یک درس مشخص متمرکز شده است ولی آنچه این گروه دبیران یاد گرفته‌اند، ارتباط فوری با سایر دبیران دارد که می‌کوشند مفاهیم یکسانی را در همان درس آموزش دهند. در واقع دبیرانی که در یک گروه مطالعه‌ی درسی قرار دارند، شاهد سهیم شدن دانش‌آموزان در یافته‌های خود به عنوان بخش عظیمی از فرآیند مطالعه‌ی درس هستند. این اشتراک به روش‌های متعددی اجرا می‌شود یکی از این روش‌ها، نوشتن گزارش است. معلمان درس‌هایی را که از طریق این درس پژوهی بهبود بخشیده‌اند به اشتراک می‌گذارند و بانکی از تدریس‌هایی را که با مهارت کافی ساخته و پرداخته شده است تشکیل می‌دهند تا از آن‌ها برداشت و استفاده شود. آنها اغلب گزارشی درباره پژوهش خود منتشر می‌کنند که شامل تفکرات معلمان و خلاصه‌ای از بحث‌های گروه می‌باشد.

مرحله‌ی نهایی فرآیند درس پژوهی ایجاد گزارش در مورد طرح تحقیق درس می‌باشد. دبیران گروه درس پژوهی با ارائه یک گزارش، کار خود را مستندسازی کرده و به سهیم شدن دیگران در دانش حرفه‌ای خود می‌پردازند. بعد از جمع‌آوری اطلاعات، اسناد و شواهد و مدارک لازم، گروه درس پژوهی باید چهارچوبی را برای ارائه گزارش درس پژوهی طراحی کنند. این چهارچوب از مقدمه شروع شده و به نتیجه‌گیری ختم می‌شود. در مقدمه باید به معرفی اعضای گروه و پیشینه‌ی آنان پرداخته شود. همچنین باید چشم‌اندازی از فرآیند درس پژوهی و اهداف آن را در این قسمت ارائه کرد. در قسمت نتیجه‌گیری یک چشم‌اندازی از بازبینی طرح درس ارائه می‌شود و به شرح مدارک و شواهد قابل استفاده در ایجاد تغییرات پرداخته می‌شود. اعضای گروه بر تأثیر درس پژوهی متمرکز شده و به شناسایی زمینه‌های نیازمند به بهبود، برای آگاهی از فرآیند بعدی می‌پردازند (استیپانک و دیگران، ۲۰۰۷ ترجمه ساکی و مدنی ۱۳۸۹).

فرم گزارش درس پژوهی در دو شکل گزارش مختصر و گزارش کامل توسط دبیرخانه کشوری ارتقای مهارت‌های حرفه‌ای معلمان تهیه شده و در سایت دبیرخانه قرار گرفته است. درس پژوهان برحسب علاقه و زمانی که در اختیار دارند می‌توانند یکی از آن‌ها را جهت ارائه گزارش خود بکار برند.

۶-۲: انتقال تجارب

گروه‌های درس پژوهی می‌توانند یافته‌ها و ایده‌های خود را به اشکال زیر در اختیار سایر معلمان قرار دهند:

- ۱- انتشار گزارش در قالب کتابچه‌های درس پژوهی ۲- گزارش توسط ناظران مطلع بیرونی در قالب روش‌هایی مانند مصاحبه مطبوعاتی و غیره ۳- بازدید عمومی افراد از کلاس‌های مجری درس پژوهی ۴- ارائه مقاله از درس پژوهی انجام گرفته ۵- ارائه گزارش درس پژوهی در دوره‌های آموزشی، کنفرانس‌های علمی، سخنرانی‌ها و کارگاه‌های آموزشی. ۶- چاپ در مجلات و نشریات ملی، محلی، پژوهشی. ۷- انتشار الکترونیکی نتایج و یافته‌ها به صورت کتاب الکترونیکی، انتشار در وبسایت یا وبلاگ، ارسال پست الکترونیکی به دبیران، بخشنامه الکترونیکی، انتشار در شبکه‌های اجتماعی موجود در کشور و ... ۸- برگزاری جشنواره‌های تدریس با رویکرد درس پژوهی ۹- برگزاری نمایشگاهی از گزارشات و مستندات درس پژوهی.

منابع و مآخذ

۱. استیپانک، جنیفر. و همکاران. (۱۳۸۹). هدایت درس پژوهی راهنمایی عملی برای معلمان و مدیران (رضا ساکی و داریوش مدنی، مترجم). تهران: حکمت علوی. (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی ۲۰۰۷).
۲. استیگلر، جیمز و هیبرت، جیمز. (۱۳۸۴). شکاف آموزشی (محمدرضا سرکار آرانی و علیرضا مقدم، مترجم). تهران: انتشارات مدرسه. (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی ۱۹۹۹).
۳. بهرامی هیدجی، علی و مرسلی، صغری. (۱۳۹۱). درس پژوهی شیوه‌ای نو در طراحی اجرایی برنامه‌های درسی. رشد تکنولوژی آموزشی، دوره بیست و هشتم، آذر ۱۳۹۱، شماره ۳.
۴. رفیع پور، ابوالفضل. (۱۳۹۱). ارائه مدلی برای تحقیق در کلاس درس ریاضی. نشریه علمی پژوهشی فناوری آموزش، جلد ۶، شماره ۴، ص ۳۱۵-۳۰۵.
۵. ساکی، رضا. (۱۳۹۲). درس پژوهی مبانی، اصول و روش اجرا. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.
۶. سرکارآرانی، محمد رضا. (۱۳۹۴). درس پژوهی ایده‌های جهانی برای بهسازی آموزش و غنی‌سازی یادگیری. تهران: مرآت
۷. Lewis, C.; Perry, R. & Murata, A. (۲۰۰۶). How Should Research Contribute to Instructional? The Case of Lesson Study, Educational Researcher, ۳۵, ۱۴-۳:۳
۸. Sarkar Arani M. R. & Matoba M. (۲۰۰۲). School Based In-Service Teacher Training in Japan: Perspectives on Teachers Professional Development, Journal of the Graduate School of Education and Human Development, Nagoya University (Dept. of Education), ۴۹, ۱۱۰-۱:۹۷
۹. Sarkar Arani, M. R, Shibata, Y. & Matoba M. (۲۰۰۷) Delivering JugyouKenkyuu for Reframing Schools as Learning Organizations, Nagoya Journal of Education and Human Development, No.۳, pp..۳۶-۲۵
۱۰. Sarkar Arani, M. R. & Matoba M. (۲۰۰۶). Challenges in Japanese Teachers' Professional Development: A Focus on an Alternative Perspective, In N. Popov, C. Wolhuter, C. Heller & M. Kysilka (Eds.), Comparative Education and Teacher Training (۱۱۵-۱۰۷), Vol.۴, Sofia: Bulgarian Comparative Education Society.
۱۱. Sarkar Arani, M.R. & Matoba, M.(۲۰۰۵). Japanese Approach to Improving Instruction through School-Based In-service Teacher Training, In Nikolay Popov & Rossitsa Penkova (Eds.), Comparative Education in Teacher Training (۶۳-۵۹), Vol.۳, Sofia: Bulgarian Comparative Education Society & Bureau for Educational Services.